

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

DECEMBER 8 • 2007

Den s.k. von
Platenska
samlingen i Kungl.
Myntkabinettet

På medaljjakt i
Vatikanen (2)

Carl Brolings
engelska sedel-
prover – ett minne
från 1820-talet

Pollettsamlingar
stulna!

Pris 20 kr

NUMISMATISK LITTERATUR TILL SALU!

SNF utförsäljer numismatisk litteratur av egen utgivning till förmånligt pris!

(inom parentes anges tidigare medlemspris)

Numismatiska Meddelanden (NM)
 NM 30 häftad (30) 10 kr. Festskrift tillägnad N. L. Rasmusson
 NM 31 slutsåld
 NM 32:1 häftad (100) 30 kr Erik Lindberg
 NM 32:1 inb. (125) 50 kr som ovan
 NM 32:2 inb. (250) 100 kr Erik Lindberg, katalogdel
 NM 33 inb. (125) 40 kr Festskrift tillägnad B. Thordeman
 NM 34 inb. (125) 40 kr SNF:s 110-årsjubileum
 NM 35 inb. (200) 40 kr Studies in late Anglo-Saxon coinage
 NM 36 inb. (145) 40 kr Numismatiska forskare och
 myntsamlare i Sverige
 NM 37 inb. (250) 50 kr Festskrift tillägnad Lars O. Lagerqvist
 NM 38 inb. (250) 50 kr Festskrift tillägnad Ulla Westermarck

NM 39 inb. (200) 50 kr Avesta Myntmuseum
 NM 40 inb. (150) 50 kr Myntningen i Sverige 995-1995
 NM 41 inb. (200) 50 kr Festskrift tillägnad Ian Wiséhn
 Register till NM I - XL inb. (75) 20 kr
 Register till Myntkontakt/SNT 1972 - 1982 häftad (45) 20 kr
 Register till SNT 1983 - 1992 häftad (45) 20 kr
 Register till SNT 1993 - 2003 häftad (80) 20 kr
 Militärpolletter häftad (100) 30 kr
 Carl Snoilsky häftad (50) 30 kr
 Lars O. Lagerqvists medaljfond (100) 30 kr

Svensk Numismatisk Tidskrift (SNT) kompletta årgångar
 1995 - 2006 inkl. auktionskataloger 50 kr per årgång

Önskad litteratur beställs i förväg med e-post eller fax/brev och kan sedan efter bekräftelse avhämtas på Banérgatan 17 nb, Stockholm.

För försändelse med postbefördrag tillkommer Postens avgifter samt självkostnad för förpackningsmaterial (10-20 kr).

Vid bekräftelse meddelas köpesumma + ev. avgifter som sedan i förskott inbetalas på

SNF:s PlusGiro konto 15 00 07 - 3; Bankgiro 219 - 0502 (Svenska Handelsbanken), om inte annat avtalats.

E-post: order@numismatik.se Fax: 08 - 667 07 71 - Reservation för slutförsäljning.

Innehåll SNT 8 • 2007

Sid

Artiklar och notiser

Den s.k. von Platenska samlingen i Kungl. Myntkabinettet	176
När de gamla mynten försvann för gott	177
En sidoaktivitet vid Bukowskis julauktion 1896	177
På medaljjakt i Vatikanen (2)	178
Folkköskpolletter till husvilla i Stockholm	179
Säsongskort till Djurgårdsteatern	180
Carl Brolings engelska sedelprover – ett minne från 1820-talet	180
Polletter från Charlottenbergs bruk	182
Rättelse. Myntning 2006	182
Början på 1900-talet – gyllene tillfällen för sedelsamlare	183
Tryckta minnen från det gamla Hasselbacken på Djurgården	184
Julstänger, offerträd, pengatallar	186
Numismatiken i Sverige 1893 enligt en samtida tidningsartikel	187
En krona för de arbetslösa julen 1926!	187
FIDEM – ny styrelse	190
Bli medlem i FIDEM 2008!	190
Bilder som visar sedlarnas början och slut	191
Pollettsamling stulen vid inbrott i Växjö!	192
Pollettstöld vid Sala silvergruva	194

Stående rubriker

Personalia	184, 189
Utställning. Utställning på Säguddens museum	186
Nytt om böcker – recensioner	188
Nya mynt. Forskarens öga – Linné på jubileumsmynt	188
Föreningar	188
Boktips	194

Omslag

Meny den 7 januari 1886 tryckt på Central-Tryckeriet i Stockholm. Det finns en liten historia som hör till denna meny. På dess baksida är antecknat med bläck: "Handelsbankens middag för att dementera ryktena om dess verkst. direktör, Normans, obestånd". Därunder står "bordsgranne: v. ordföranden / Professor Abelin / Bra tal af Themptander". Allra längst ner med blyerts finns en senare anteckning: "1887 i December upptäcktes Normans bedrägerier".

Central-Tryckeriet AB ägdes av A. L. Normans Boktryckeriaktiebolag (även stilgjuteri och bokbinderi) och låg på Klara Strandgata 16 och 18.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71
E-post: info@numismatik.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14
E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Prenumerationer:

Pris 200 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

För insänt, ej beställt, material ansvaras
ej. SNT:s texter och bilder lagras
elektroniskt och publiceras i pdf-format
på SNF:s och KMK:s hemsidor
(www.numismatik.se samt
www.myntkabinettet.se). Den som
sänder material till SNT anses medge
elektronisk lagring/publicering.

Tryck:

Masterprint Sätteri & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

Hösten 2007

DECEMBER

11 SNF:s julfest med auktion

18.00 Vid den årliga julfesten kommer en mindre auktion att hållas. Objektet är av enklare kvalitet. En lista kommer att läggas ut på föreningens hemsida senast den 1 december. Vänligen observera att endast bud i salen samt kontant betalning accepteras. Därvid blir det frågesport och serveras smörgåstårter, öl, glögg samt pepparkaka. Förhandsanmälan till cecilia.vonheijne@myntkabinettet.se (alt. 0733-790 694) senast den 7 december.

Vårens program kommer i nästa nummer, februari 2008, men se även föreningens hemsida.

Redaktionen önskar alla
en God Jul och ett Gott Nytt År!

Kungl. Myntkabinettet

Guldets kungadöme – Ashanti

Den 5 december invigdes en annorlunda utställning i Kungl. Myntkabinettet, nämligen "Guldets kungadöme – Ashanti". Det är en utställning om makt och rikedom i ett västafrikanskt land. Utgångspunkten är museets samling av s.k. Ashantivikter. De är gjutna i mässing och tillverkades i många olika storlekar och former.

Den viktigaste valutan i Ashantiriket var guld som utvanns ur floder. Efter utvinningen smulades guldets sönder och blandades upp med sand. För att genomföra en affärstransaktion med guldsand var både säljare och köpare försedda med vikter och balansvägar. Utställningskommissarie är Torbjörn Sundquist.

Utställningen blir spännande och infallsrik. En liten katalog finns till försäljning.

Den svenska mynthistorien

Arbetet är i full gång med *Den svenska mynthistorien – Vikingatiden*. Vi tror att boken blir minst lika vacker och intressant som den förra volymen. Tryckningen av boken är planerad till hösten 2008.

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlslan.
Kansli: Besökstid 10.30 - 13.00 onsdag – torsdag.
Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.
www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6. Buss 2, 43, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.
Utställningar: Måndag – söndag kl. 10.00 - 16.00.
Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00 - 16.00.
www.myntkabinettet.se

Tumba Bruksmuseum

Adress: Sven Palmes väg 2, Tumba. Pendeltåg; buss 725.
Utställningar: Sept. – maj, lörd.-sönd., juni – aug. tisd.-sönd., kl. 11.00 - 16.00.
www.tumbabruksmuseum.se

Den s.k. von Platenska samlingen i Kungl. Myntkabinettet

Av Ian Wiséhn

Vi som har förmånen att i tjänsten få hantera och studera statens samling av svenska mynt stöter ofta på anteckningen "Platens saml." på lapparna som ligger under de respektive mynten. Vanligtvis rör det sig då om mycket snygga exemplar som knappt alls har cirkulerat. Självfallet undrar man då över historien bakom namnet *Platen*.

Allt började med Charles De Geer (1660-1730) som ägde Leufsta, Österby och Hargs bruk i Uppland. Det var han som startade den myntsamling, som senare kom att kallas "Platens saml."

Samlingen testamenterades till brorsonen friherre Charles De Geer (1720-1778) tillsammans med Leufsta bruk. Näste ägare av myntsamlingen var friherre Charles De Geer (1747-1805), som hade varit fänrik vid livgardet och kammarherre hos drottning Lovisa Ulrika. Dennes son hette greve Carl De Geer af Leufsta (1781-1861). Carl De Geer var en av rikets herrar, översteskattnästare, kansler vid Kungl. Maj:ts Orden etc. Han var gift med friherrinnan Ulrika Sofia Sprengtporten (1793-1869). När Carl De Geer avled 1861 slöt han själv sin grevliga ättgren.

Det fanns emellertid en dotter, nämligen Charlotta De Geer (1813-1888). Hon gifte sig med greve Baltzar von Platen (1804-1875), som bl.a. var statsminister för utrikes ärenden. Därmed byter hon namn och heter i stället grevinnan Charlotta von Platen. Några månader före sin död lät hon trycka sitt testamente (daterat Stockholm den 13 april 1888). Testamentet är uppdelat på nitton punkter gällande olika förordnanden till släktingar, vänner och till staten. Dottern, grevinnan Elisabeth Wachtmeister, och hennes tre söner och två döttrar fick 40 000 kronor vardera. Samma sak gällde för hennes avlidna dotter friherrinnan Louise Silfverskiölds två döttrar. Brukspatronen Carl Edvard Ekman fick två vaser av Älvdals porfyr. "Till min bepröfvade vän Demoiselle Emelie Kock gifver jag ... Tjugofem Tusen Kronor".

Så lyder en del av punkterna. Under punkten 15 finns följande text:

1. Kristina, Pommern, dukat 1642.

2. Kristina, Riga, dukat 1646.

3. Karl X Gustav, dukat 1658.

4. Karl XI, dukat 1683.

För att i någon mån bidra till förökande af de dyrbara samlingar, som till rikets heder och allmän nytta redan äro i statens vård befintliga, stadgar jag härmedelst, att den af mina förfäder och min älskade man i lifstiden bildade, mig nu tillhöriga mynt- och medaljsamling, jemte de till dess förvarande inredda skåp, skall efter min död tillfalla svenska staten; dock med villkor och förbehåll, dels att mina arfvingar må undantaga de bland samlingen befintliga dupletter, som staten förthy ej önskar erhålla, och dels att icke något af den samling staten sålunda bekommer får säljas, bortbytas eller på annat sätt förskingras.

Grevinnan Charlotta var rik. Under en längre period ägde hon som änka Örbyhus, Strömsbergs och Ullfors bruk, Utansjö bruk, Stora Sundby, Sörby, Kulla Gunnarstorp samt huset nr 17 vid Stora Trädgårdsgatan i Stockholm. Vid sin död ägde hon Örbyhus och del i Strömsbergs, Ullfors och Vesslands bruk.

År 1889 infördes en intressant notis i en av stockholmstidningarna. Rubriken var "Kongl. myntkabinettet". Därefter kom följande text:

Den af aflidna grevinnan Ch. von Platen genom testamente till svenska staten skänkt samling af mynt och medaljer införlifvas i dessa dagar med kongl. myntkabinettet. Denna samling, hvilken till större delen hopbragts i medlet på förra århundradet innehåller stora sällsyntheter.

Här följer exempel på vad som gömde sig i von Platens samling:

Ett exemplar i guld av Sten Stures s.k. riksdaler 1512 (detta är ett avslag från 1700-talet); flera sällsynta riksdalrar från Gustav I och Erik XIV; för Johan III en tjugodukat och en halv portugals (= 4 ¾ dukat) utan år; ungersk gyllen och krongyllen (= dukater) 1569; samt 48, 24, 12, 6 och 3 mark i guld 1590; Sigismunds halvriksdaler 1594; elva särskilda guldmünt från Karl IX, bland dem sexdukat 1609; för Gustav II Adolf: sexdukat 1617; Revels dubbelriksdaler 1623 och Erfurts åttadukat 1632; för Kristina: dubbelriksdaler 1644 och 1645; Rigas femdukat 1645 samt Bremen och Verdens tiodukat 1650; Karl X Gustavs dukat utan år och tiodukat 1658, den senare präglad i Elbing; för Karl XI flera dittills okända dukater; och för Karl XII dubbeldukat 1702 och 1704 och mycket mer!

Sällan har väl så dyrbara och sällsynta mynt överlämnats som gåva till ett offentligt myntkabinett.

En del mynt återgick till familjen De Geer, som t.ex. en penning från Olof skötkonungs tid, Fredrik I ¼ dukat 1730, Adolf Fredrik ¼ dukat 1754, 4 mark 1752, Gustav IV Adolf riksdaler från 1801 och 1806, Karl XIII riksdaler 1812, 1814, 1816-1818, Karl XIV Johan jubelriksdaler 1821, riksdaler 1821-1824, 1827, 1831, 1834-1836, 1838, 1842, ½ riksdaler 1831, provmynt 1831 o.s.v.

5. Karl XI, Pommern, dukat 1684.

8. Karl XI, Pommern, dukat 1691.

6. Karl XI, dukat 1685.

9. Karl XII, Riga, dukat 1707.

7. Karl XI, dukat 1690.

10. Karl XII, dukat 1712.

En sidoaktivitet vid Bukowskis julauktion 1896

DEN 12 DECEMBER 1896 arrangerade konsthandlaren Henryk Bukowski en stor julauktion. Bland de omkring 400 nummer som gick under klubban fanns följande mynt:

Erik XIV:s riksdaler 1562 (67 kr), Sigismunds riksdaler 1594 (145:50 kr), Kristinas dukat, Reval 1650 (151 kr), Karl X Gustavs riksdaler 1654 (50 kr), Karl XI:s dukat 1688 (155 kr), Karl XI:s riksdaler 1676 (60:50 kr), Wallenstein taler 1631 (156 kr), Karl XII:s 2 daler sm, plåtmynt av kanonmetall 1716 (50 kr) m.m.

Medan auktionen pågick under lördagen överlämnades till Henryk Bukowski två exemplar av Eliel Aspelins nyss utkomna *Elias Brenner: En forskare och konstnär från Karlarnes tid*. Böckerna hade anlänt samma dag med ångaren "Express". Det ena exemplaret var adresserat till Bukowskis själv, medan det andra skulle gå vidare till Svenska Numismatiska Föreningen och dess bibliotek.

Överlämnandet skedde vid en improviserad fest, varvid den finske författarens skål blev vederbörligen drucken. Boken vandrade runt bland de församlade herrarna, och flertalet kände sig villiga att köpa ett exemplar om tillfälle gavs. Man tyckte att Aspelins bok hade "en i typografiskt hänseende utomordentligt präktig utstyrsel". Flera beklagade att boken endast var tryckt i en starkt begränsad upplaga, hur stor känner vi inte till i dag.

Boken var ägnad minnet av skalden och vältalaren Fredrik Cygnæus (1807-1881) och Finska konstföreningens första intendent Berndt Otto Schauman (1821-1895), femtio år efter Finska konstföreningens stiftande.

Tillsammans med den testamentariska gåvan följde ett myntskåp som tillverkats av Georg Haupt. Skåpet deponerades till Nationalmuseum 1915 och har varit utställt sedan dess. Hela samlingen fick inventarienummer SHM-KMK 8495.

Den s.k. von Platens samling innehåller mängder av fina och sällsynta mynt. Det stora flertalet utgörs av silvermynt, men guldmynten är också vanliga. Som illustrationer till denna artikel visas ett litet urval svenska reguljära guldmynt samt en del från våra besittningar.

Foto Gabriel Hildebrand.

Otryckt källa

Kungl. Myntkabinettets inventarium nr 8495.

Tryckta källor och litteratur

Elgenstierna, G.: Den introducerade adelns ättartavlor. Vol. II och V. Stockholm 1926 och 1930.

Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I.: Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet. *Numismatiska Meddelanden* XXXVI. Uppsala 1987.

Testamente (Charlotte von Platen), tryckt i Stockholm 1888. □

När de gamla mynten försvann för gott

År 1873 övergick vi svenskar till kronor och ören. Det var säkert en ganska jobbig omställning för många människor. De gamla mynten i valören riksdaler riksmünt upphörde att gälla, men de fanns ändå kvar i yterligare några år.

Myndigheterna meddelade allmänheten genom notiser i dagstidningarna att de gamla mynten skulle upphöra att gälla vid ingången av år 1880. Detta innebar att riksdaler riksmünt fortfarande gällde under åren 1873 och fram till t.o.m. 1879. De gamla mynten användes i samband med handel man och man emellan. Vartefter hamnade de flesta mynten hos Riksbanken och dess avdelningskontor för inlösen.

I Norge hade man ungefär samma förhållanden. Fr.o.m. 1 januari 1879 fick man inte längre betala med silvermynt i valörerna en skilling, två- och fyra skillingar. Gångbara fram till den 30 juni 1880 var fortfarande följande mynt: hela och halva speciedalrar, ortstycken, tolvskillingar och treskillingar. Inga kopparmynt i skillingvalörer var giltiga efter 1 januari 1879.

IW

På medaljjakt i Vatikanen (2)

Av Marie-Astrid Voisin och Ulrika Nilsson

Med ambassadör Vahlquists hjälp, och tack vare bidrag från Sven Svenssons stiftelse för numismatik, hade vi lämnat det gråa och kalla Sverige och landat i ett ljummet och soligt Rom. Vi hade just imponerats av Peterskyrkans maktighet och var fulla av förväntan inför det äventyr som nu väntade oss. Snart skulle vi få besöka *Biblioteca Apostolica Vaticana* och se den påvliga medaljsamlingen.

Biblioteca Apostolica Vaticana grundades formellt år 1450 av påven Nicolaus V (1447-1455), som själv donerade sin privata boksamling då han ville att Vatikanen skulle ha ett offentligt bibliotek. Biblioteket innehöll i sin inledning 350 latinska manuskript relaterade till kurian, men redan vid Nicolaus död uppgick siffran till 1 500 manuskript. Biblioteket utökades under åren och var på 1500-talet västvärldens största.

År 1738 grundades *Gabinetto Numismatico e Medagliere* med kardinal Alessandro Albanis samling av grekiska och romerska mynt som grund. Under 1800-talet transporterades en stor del av bibliotekets innehåll till Paris av franska trupper, och plundringen medförde att innehållet i den numismatiska samlingen spred sig. I dag har biblioteket drygt en miljon volymer och den numismatiska avdelningens samlingar av mynt och medaljer uppgår till 300 000 exemplar.

På morgonen den 28 november – vår andra dag i Rom – ringde ambassadörens sekreterare, Sonia Santella, och meddelade oss att vi om tjugo minuter skulle möta ambassadör Vahlquist utanför porten in till Vatikanen. Ett besök hos bibliotekets chef Don Farina var inplanerat. Ingen tid för eftertanke till vad man skulle ha på sig utan av med jeans och sköna skor och på med dräkt och de fina, men trånga, skorna.

Tjugo minuter efter telefonsamtalet stod vi uppladdade och uppspelade utanför Porta Santa Anna. Vi såg ambassadör Vahlquist komma gående över Petersplatsen. Nyfiket och med en känsla av upprymdhet följde vi honom förbi de tre vaktposterna som noggrant kontrollerar alla som passerar Vatikanstatens höga murar.

Promenaden från Santa Annapor-

2. Vatikanstaten med Peterskyrkan tidigt på morgonen den 28 november 2006.

Foto: Ulrika Nilsson.

ten fram till dörrarna till Vatikanbiblioteket tog oss cirka femton minuter. Under denna tid berättade ambassadören om Vatikanens historia och visade oss exempelvis var sjukhuset är beläget. Vi passerade den världsberömda posten: den enda i världen som håller tiderna och som är effektiv. Vi fick även se det torn som än i dag hyser Vatikanens bank. Detta runda torn ser mer ut som en egen befästning inne i det välbevakade området. Murarna är obeskrivligt tjocka. Välbevakade påvliga pengar var det första man tänkte, men den kittlande frågan om huruvida någon någonsin försökt råna denna bank har förblivit en fråga som stannade mellan oss.

När vi passerat den tredje och sista vaktposten stod vi på en innergård som till stor del utgör en parkeringsplats. Ambassadör Vahlquist pekade mot bibliotekets två bronsportar, vilka vi snart skulle passera. Spänningen var på topp. En liten reception med en portier och några trappsteg var det första vi mötte när vi äntrade denna institution. Efter att ambassadör Vahlquist anmält vår ankomst fick vi stiga in i en mycket liten, avlång hiss som tog oss två våningar upp i huset. Vi fick kliva in i vad vi skulle kalla för ett sammanträdes-

rum, inrett med ett praktfullt ekbord och några mycket tunga och otympliga stolar.

In kom en liten tunn präst med snälla men bestämda ögon; det var Don Farina som kommit för att hälsa oss välkomna. Vi förklarade våra tankar kring projektet om påvekatalogen, och Don Farina berättade att vi skulle få tillträde till bibliotekets litteratur och att vi skulle få träffa Dr Giancarlo Alteri – huvudansvarig för medalj- och myntsamlingarna – senare på eftermiddagen. Don Farina meddelade oss också att en audiens hos påve Benedictus XVI hade varit inplanerad för oss, men att vi oturligt nog hade kommit till Vatikanen samma vecka som påven var på statsbesök i Turkiet. Detta grämde oss en aning, för att träffa påven hade definitivt varit en alldeles speciell upplevelse.

Don Farina tog också upp frågan om Gustav III:s medaljgåva till Pius VI och berättade att han hört talas om denna, men att det inte finns några spår av den kvar bland samlingarna. Han meddelade att vi dock skulle få besöka de rum och de gallerier som den svenske konungen hade fått besöka 222 år tidigare. Ett specialintyg till Vatikanmuseerna utfärdades för detta ändamål, och dagen efter, den 29 november, kunde vi utan att köa

3. Schweizergardet.
Foto: Marie-Astrid Voisin.

4. Vatikanens egen bank.
Foto: Marie-Astrid Voisin.

vandra in genom portarna till det enorma museikomplex som Vatikan-museerna utgör.

Vad gäller Gustav III:s medaljgåva ska den ha förts till Frankrike i samband med Napoleons truppers framfarter i slutet av 1700-talet. Don Farina hävdade dock att han själv kände till att vissa delar av gåvan finns bland privatsamlare. Frågorna som omedelbart dök upp i våra huvuden, vilka dessa samlare var och hur man kunde hitta dem? Men våra frågor hann aldrig ställas, för Don Farinas assistent, Dottoressa Jatta, kom in i rummet och Don Farina själv försvann. Vi återsåg honom inte mer under våra dagar innanför Vatikanens portar.

Dr Jatta ansvarade herefter för vårt välbefinnande inom bibliotekets väggar. Hon visade oss runt i biblioteket och förklarade dess regler. Överväldigade av all spänning och alla nya intryck valde vi att avvika från biblioteket några timmar för att smälta vad vi hittills upplevt. Vi skulle återvända senare på eftermiddagen för vårt möte med Dr Alteri. Innan vi lämnade biblioteket kopierades våra pass, vi blev fotograferade och fick fylla i ett formulär till vilket ens obligatoriska rekommendationsbrev skulle bifogas.

Efter denna procedur stod vi med våra egna så kallade Carta Blanca i händerna. Nu kunde vi på eftermiddagen och resterande dagar på egen

hand välkomnas av schweizergardet längs den välbevakade 150 meter långa vägen från porten till biblioteket. I våra händer fick vi även ett häfte på åtta sidor med titeln *Rules for Readers in the Biblioteca Apostolica Vaticana*, som vi uppmanades att läsa igenom innan vårt första besök i själva läsrummet.

*

Att smälta intrycken betydde dock inte att vi valde att vila på hotellrummet eller sätta oss på ett av Roms alla trevliga caféer, utan vi påbörjade en stor sightseeing-runda till fots. Att befinna sig i Rom utan att springa mellan alla sevärdheter var helt enkelt en omöjlighet för oss. Vi lyckades under vår vistelse i staden att bland annat besöka Peterskyrkan, Vatikanmuseerna, Pantheon, Sant Angelokastellet, Colosseum, Forum Romanum och Capitolium. Vi hann också titta på Piazza del Popolo, Spanska trappan, Fontana di Trevi, Palatino och Piazza Navona.

Vi fick även uppleva en äkta italiensk strejk, det vill säga att alla männa transportmedlen stod stilla under en hel dag och att man inte fick någon som helst information om varför. På kvällen den 28 november bjöd ambassadör Vahlquist in oss till Birgittasystrarna. Kvällen innehöll förutom en trevlig middag också en visning av kapellet och de två rum som tillhört Heliga Birgitta. □

Folkkökspolletter till husvilla i Stockholm

LAGOM TILL JULEN 1898 ordnades en fest för bostadslösa av tidningen Dagen. Festen arrangerades i folkkökslokalen vid Stensprängargränd 17 i Katarina församling på Södermalm i Stockholm.

Tidningen hade haft en "insamling till de fattigas julglädje." Säkert fanns det många läsare som ville hjälpa till. Denna form av initiativ var något helt nödvändigt under slutet av 1800-talet som ju var en tid utan något utvecklat socialt system.

Till varje familj utdelades under festen en pollett. Denna berättigade familjen att kunna byta till sig matvaror till en måltid i samma lokal vid Stensprängargränd.

IW

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgesamlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

Kortet är blågrönt och har tryckt svart text på framsidan. Det är undertecknat av Albert Ranft, teaterdirektören. Om denne och hans teatersedlar finns att läsa i SNT 2002:2 under rubriken: "Sedel" utgiven av Stockholms teaterkung.

Säsongskort till Djurgårdsteatern

DEN LILLA TRIVSAMMA Djurgårdsteatern låg mitt i området för Stockholmsutställningen som anordnades 1897. Teatern var emellertid inte byggd till utställningen utan hade uppförts redan 1866-1867. En ännu äldre teater hade stått på platsen, men den hade rivits 1863.

Den nya teatern hade haft som invigningsföreställning Frans Hedbergs "Sommarliv på Djurgården". Skådespelarna hörde till Ludwig Zetterholms sällskap. Under 1870- och 1880-talen spelades pjäser som t.ex. "Storhertiginnan av Gerolstein", "Frihetsbröderna", "Jorden runt på åtta dagar", "Från jorden till månen", "Lilla helgonet" och "Gasparone".

Nytt liv fick Djurgårdsteatern när teatermannen Albert Ranft (1858-1938) tog över verksamheten 1892. Ranft behöll teatern i tjugo år. Vid sidan av hyrde han Vasateatern från 1892. Ranft köpte 1898 Svenska teatern, 1899 Storan i Göteborg och 1900 Södra teatern. Dessutom hyrde Ranft 1903 Östermalmsteatern och 1906 den nya Oscarsteatern. År 1908 kröntes hans karriär i och med att han utnämndes till operachef.

Det lustiga gamla gula teaterhuset brann och totalförstördes 1929. Därmed var det slut med Djurgårdsteatern. I dag finns det knappast någon kvar som minns teaterhuset – knappast något annat heller när det gäller teatern. Men fortfarande finns ett eller annat efemärt tryck som påminner om verksamheten. Då tänker man väl mest på någon enstaka affisch, programblad eller reklamtryck.

Denna artikel kompletteras med en bild på en vanlig teaterbiljett av kraftig kartong. Det är en typ som användes under 1860-talet. Biljettens framsida är röd och den tryckta texten är svart:

"Djurgårds-Teatern. / Parkett. / No [Numret "44" skrivet med svart bläck] / Höger. ["3dje" skrivet med svart bläck] Banken."

Det finns emellertid också kvar något enstaka säsongskort. Det är här som kopplingen till numismatiken kommer in i bilden. Säsongskortet skulle användas vid besök på teatern. Den som hade köpt ett säsongskort betalade inte lika mycket som den som endast närvarade vid enstaka föreställningar. Ett sådant kort gällde i stället för pengar. Det handlar med andra ord om en papperspollett.

Bilderna är skannade på KMK. Privat ägo.

IW

Carl Brolings engelska sedelprover – ett minne från 1820-talet

CARL ABRAHAM BROLING (1798-1851) har behandlats i denna tidskrift vid flera tidigare tillfällen. Detta har skett mycket på grund av att han anses som en av Sveriges främsta pionjärer inom den grafiska formgivningen. Han var anställd vid Kungl. Myntet.

År 1829 fick Broling tillfälle att göra en studieresa till England. Hans avsikt var att studera mynt- och sedeltillverkning samt tillverkningen av valsverk. Resan blev lyckad, och därför gick Riksbanken in och betalade alla Brolings kostnader. Efter hemkomsten införde han en av honom själv uppfunnen metod för sedelpapperets färgning i olika nyanser. Genom Brolings arbete fick de svenska sedlarna, efter 1836, ett helt nytt utseende.

I England besökte han bl.a. firman Jacob Perkins & Charles Heath, som hade lokaler på Fleet Street 69 i London. De delade med sig av sina kunskaper om kopparstickstryck. Dessutom överlämnade de ett antal vackra provsedlar som Broling fick ta med sig hem. Kanske hoppades den engelska firman få beställningar från Rikets Ständers Bank. Broling å sin sida hade egna idéer och ville mest ha de engelska provena som inspiration och hjälp i samband med att han själv arbetade med nya sedlar.

Dels fick Broling med sig tämligen färdiga sedelförslag, dels olika färgprover och trycktekniska detaljsskisser. På varje sedel skrev han sina initialer: C. A. B.

Guillochering, som använts på flera av provtrycken, var en metod att ingravera symmetriska linjemönster av cirklar, spiraler m.m. i t.ex. tryckplattor för sedlar eller aktiebrev med en särskild maskin. Metoden är uppkallad efter uppfinnaren, Guillot.

Det Brolingska materialet är stort och kan inte visas i sin helhet här, men en del smakprov presenteras.

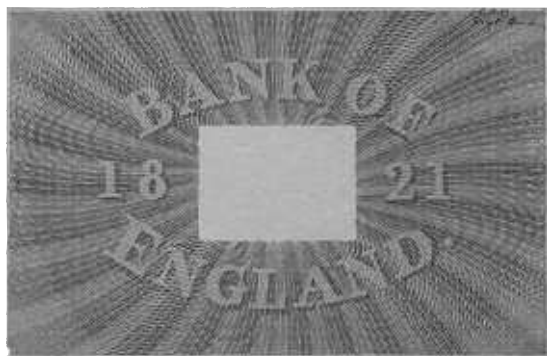
Ian Wiséhn

Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

Bilderna är förminskade.

Bli medlem i
**SVENSKA
NUMISMATISKA
FÖRENINGEN**

Årsavgiften är 250 kr, juniorer (under 20 år) 125 kr. Som medlem får Du SNT automatiskt. Du kan också enbart prenumerera på tidningen. Det kostar endast 200:- för åtta nr per år.

1. Provtryck för Bank of England 1821.

Ett tätt guilloch-mönster strålar ut från en kvadratisk mittplatta.

2. Provsedel, eller ett s.k. Bankers Specimen, på £5.

Överst i mitten sitter ett antal damer som i sig själva symboliserar Britannia, handeln och konsten.

De båda porträtten avbildar kungen, Georg IV.

3. Provsedel, eller en s.k. General Specimen, på £5.

Tidstypiska symboler och dekorativa element pryder "sedeln".

4. Provsedel till ett brittiskt järnbruk på £1. Motiv från bruket visas på "sedeln" mittparti samt vid de fyra hörnen.

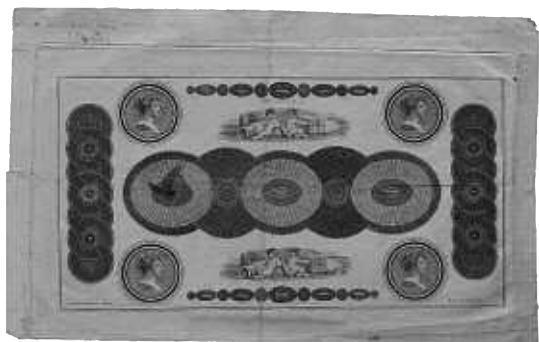

5. Provsedel på £5 för Sheffield Bank. Motiv som visar olika figurer, en bikupa och symboler för handel.

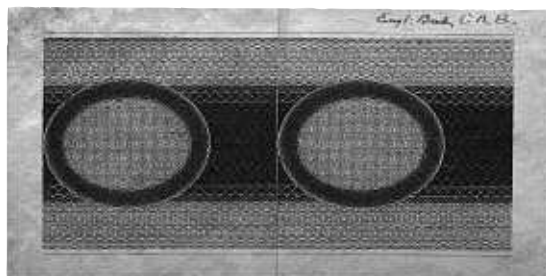

6. Provsedel på £1 för Leeds Union Bank.

Centralmotivet utgörs av tre sköna damer.

7. Provtryck som visar olika typer av guilloch-mönster samt rundlar med kvinnohuvuden.

8. Provtryck till Bank of England – guilloch-mönster.

Polletter från Charlottenbergs bruk av förtennat järnbleck. 58x37 mm. Foto: författaren.

Polletter från Charlottenbergs bruk utförda i mässing och zink. 26x26 mm. Foto: författaren.

Polletter från Charlottenbergs bruk

I västra Värmland uppfördes år 1827 ett järnbruk under namnet Morastforsen. Man fick rätten att med en hammare och två hårdar årligen utsmida 900 skeppund stångjärn. Ett par år senare fick grundläggaren, fältkamrer L. D. Larsson, rätt att kalla bruket Charlottenberg efter makan Charlotta Berg.

På 1850-talet byggdes en ny smedja med franche-comtéhard i stället för tyskhård, men redan några år senare infördes lancashiresmidet. När J. O. Sundström på 1860-talet blev ägare till bruket utvidgades smidet

betydligt, så att det år 1867 bestod av bl.a. elva spikmaskiner efter Sundströms patent.

Det sundströmska spiksmidet blev en stor framgång för bruket och antalet maskiner utökades till 25 stycken under 1880-talet. Efter Sundströms död 1889 förlorade bruket tätpositionen och tillverkningen började sjunka. En skicklig ledning hade drivit upp företaget till det största manufakturverket jämte Lesjöfors i Värmland.

En våldsam brand 1906 satte punkt för all verksamhet. Bara några magasin och arbetarbstäder återstod efter brandens härjning och bruket byggdes aldrig upp igen.

På bruket har också polletter använts. De är inte tidigare beskrivna och informationen kring dem är bristfällig. Den rektangulära polletten, 58x37 mm, med texten CHBERGSBRUK, är av förtennat järnbleck med valörerna 24, 22, 21, 20 och 18. Den andra typen är kvadratisk, 26x26 mm, och förekommer i mässing och zink. Valörbeteckningen är 3 L, 2 L samt 1 L. 1 L och 2 L finns i både mässing och zink, 3 L endast i mässing.

Hasse Nilsson

Litteratur

Furuskog, J.: *Värmländska järnbruk*. Filipstad 1924. ☐

Rättelse

Myntning 2006

SNT 2006:1 s. 20 samt 2006:5 s. 127 hade en uppgift om det nya märket på mynten (S I för Stefan Ingves). I samband med denna påstods, att 50 öre skulle bli det enda mynt som slogs med året 2006. Som nog många samlare vet blev det inte så, utan även 10-kronorsmyntet har präglats med detta årtal.

LLt

Strandbergs Mynt

&

Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida

www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

Början på 1900-talet – gyllene tillfällen för sedelsamlare

Vid 1897 års riksdag beslutades att de enskilda bankernas sedlar skulle dras in och att Riksbanken fr.o.m. den 1 januari 1904 skulle vara ensam sedelutgivare i Sverige. Detta beslut kom väl knappast som en chock för bankerna och för sedelsamlarna kom gyllene tillfällen.

Diskussionen om privatbankssedlarnas vara eller inte vara hade pågått under många år. Man hade t.ex. tagit bort rätten att ge ut vissa valörer. Men fortfarande fanns det kvar en hel del gamla sedlar. De flesta bankerna hade små lager och dessutom hade de arkivexemplar av både sina egna och de andra bankernas sedlar.

Till sist upphörde allt och privatbankernas sedlar skulle inte längre cirkulera. Avdelningarna som hade sysslat med sedlar stängde. Däremot öppnades det som sagt möjligheter för samlarna. Här passar kanske uttrycket "Den enes död den andres bröd" in.

Brev från samlare, läroverk och museer skickades till bankerna. Alla ville ha exempel på de gamla sedlarna – helst alla valörer. Redan innan sedelutgivningen förbjudits började breven anlända till bankerna. Här ett exempel från 1902:

*Till Styrelsen för Mälareprovin-
sernas Enskilda Bank.*

Då banken med detta års utgång upphör att utgifva egna sedlar, och dessa således snart komma att försvinna, vågar jag härmed ödmjuktligen anhålla, att vårt läroverksbibliotek måtte som gåfva erhålla en typserie af perforerade eller på annat sätt makulerade exemplar af bankens sedelmynt. I bibliotekets samling af äldre sedeltyper finnes af M. Bs sedlar endast en på 6 2/3 Rdr B:co och en 3 1/3 Rdr B:co, båda af 1847 – alla öfriga typer saknas.

Vesterås d. 11 okt. 1902

N. Molér

Läroverkets bibliotekarie

En hel del samlare hörde av sig till bankerna och resultatet blev oftast gott. Den 6 februari 1905 skickade Mälareprovinsernas bank en försändelse till bokhållaren Carl Sjöstedt, som var anställd i Allmänna Hypoteksbanken. I försändelsen låg följande

*Mälare-Provinsernas Enskilda Bank,
50 kronor 1875. Ogiltig efter 1904.
Skannad på KMK.*

makulerade sedlar: 10 och 5 riksdaler riksmünt 1863; 100, 50, 10 och 5 kronor 1875 och 100, 50 och 10 kronor 1894. Samma dag skickade banken en annan försändelse till majoren Elis Holmin i Greflinge. Innehållet motsvarade det som Sjöstedt fick. Även läroverket i Västerås fick samma uppsättning sedlar.

En del brevskrivare hade "känningar" i banken:

Gode Farbror Rudolf!

Enligt Farbrors godhetsfulla löfte bifogar jag härmed en förteckning på de sedlar af Mälarebanken, som saknas i min samling, och stämma jag i synnerlig stor tacksamhet för dem jag kan få.

Förtryckt skrivelse angående
insamling av ej längre gällande sedlar.
Skannad på KMK.

*Farbrors mycket förbundne och varmt
tillgifne. A. Molin.*

Brevet skickades från Enköping den 10 april 1903. Även han fick sedlar, nämligen från 1856, 1875 och 1894.

Vissa institutioner var mycket fram-
åt. Detta gällde t.ex. Malmö museum
som låtit trycka en skrivelse som
kunde skickas iväg till samtliga ban-
ker. På skrivelsen finns en streckad
linje där man bara behövde fylla i
bankens namn. Här följer några korta
utdrag från brevet:

*Till Styrelsen för Mälarprovinsernas
Enskilda Bank!*

Westerås.

Bland de samlingar, som äro införlifvade med Malmö museum ingår... icke blott af de mynt af olika metall som blifvit slagne i Sverige ... utan ock dess sedelmynt... Den serie af svenska sedlar, som museet redan eger, omfattar dylika från och med de första af Palmstruch utfärdade alltintill närvarande tid. Då emellertid Sveriges privatbanker under i synnerhet sista halfdelen af det nu tilländalupna seklet, utöfvat ett utomordentligt inflytande på landets ekonomiska utveckling hafva dessa tillsäkrat sig en framstående plats i vårt lands kulturhistoria.

Der är af denna anledning samt i betraktande deraf att dessa bankers sedelutgifningsrätt inom en ej så aflägsen framtid sannolikt kommer att upphöra, som vi härmed vördsamt hemställa, att Ni täcktes till museets i Malmö sedelsamling utlemna, vare sig endast blanketter eller makulerade sedlar af de olika sedelmyn, som af Eder bank blifvit utfärdade ...

Skrivelsen från Malmö museum har ett antal tryckta namnunderskrifter.

Dessa exempel är alla hämtade från Mälareprovinsernas bank (original i ATA), men motsvarande situation gällde nästan samtliga privatbanker. Resultatet blev att många sedlar bevarades.

Ian Wiséhn

Lästips i SNT!

Magnus Widell: Riksbankens ensamrätt på sedelutgivning 100 år. SNT 2004:8 s. 180-181.

2007 års pris från Gunnar Holsts stiftelse för numismatik

Genom beslut av Gunnar Holsts stiftelse för numismatik tilldelas professor Gert Hatz och doktor Vera Hatz 2007 års pris för deras omfattande och mångåriga bidrag till svensk numismatik enligt meddelande från stiftelsens ordförande Bengt Holmén.

Gert Hatz och Vera Hatz (född Jammer) forskningsrelaterade resor till Sverige inleddes på 1950-talet. Upphovet var ett internationellt samarbetsprojekt som initierats av Statens Historiska Museum, som Kungl. Myntkabinettet då var en del av, samt Numismatische Kommission der Länder in der Bundesrepublik Deutschland.

Inom projektet skulle medarbetare från flera nordeuropeiska länder komma att engageras med att bestämma och förteckna mynt i vikingatida svenska myntfynd. Kungl. Myntkabinettets chef, Nils Ludvig Rasmussen, och riksantikvarien Bengt Thordeman undertecknade tillsammans med professor Walter Hävernäck år 1954 en överenskommelse om att Vera Jammer skulle anställas för att arbeta med tyska mynt i Kungl. Myntkabinettets samlingar, och från år 1956 började även Gert Hatz arbeta i Sverige.

Detta var början på en lång, och till stora delar gemensam, forskargärning utifrån tyska mynt i svenska depåfynd mellan makarna Vera och Gert Hatz. Båda var vid den tiden förhållandevis nydisputerade vid Hamburgs universitet, Vera med doktorsavhandlingen *Die Anfänge der Münzprägung im Herzogtum Sachsen (10. und 11. Jahrhundert)* och Gert med avhandlingen *Die Anfänge des Münzwesens in Holstein. Die Prägungen der Grafen von Schauenburg bis 1325*, båda från år 1952.

Behovet av tysk expertis vid Kungl. Myntkabinettet i Stockholm härrör från de många vikingatida svenska myntfynden som sammanlagt innehåller ca 97 000 tyska mynt. De bestämningar av tyska mynt som utfördes av makarna Hatz samt Peter Berghaus (även han involverad i arbetet från tidigt 1950-tal) har delvis publicerats inom CNS-projektet (Corpus Nummorum Saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt). Under perioden 1975 till 1987 gavs åtta volymer ut i serien. Dessa repre-

senterar emellertid endast en del av alla de tyska myntbestämningar som trojkan utförde. Ytterligare opublicerade fyndlistor finns på Kungl. Myntkabinettet i Stockholm.

Det senaste bidraget till CNS-projektet ligger i det närmaste färdigt för publicering och behandlar de vikingatida myntfynden från Blekinge. I denna kommande volym har Gert och Vera Hatz gjort stora insatser, inte minst beträffande bestämningarna av de tyska mynten i det stora Johannishusfyndet.

Gert och Vera Hatz har under årens lopp gett ut flera skrifter i Sverige under Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens flagg. År 1974 publicerades Gert Hatz habilitationsskrift *Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit. Die deutschen Münzen des 10. und 11. Jahrhunderts in Schweden*. I denna redogörs för sammansättningen av mynt från tyska myntorter i 375 svenska vikingatida myntfynd. Utifrån materialet förs en diskussion om importen av tyska mynt till Sverige. Vera Hatz har bedrivit ett omfattande arbete beträffande klassifikationen av Otto-Adelheid-pfennige allt sedan 1950-talet.

År 1991 utgavs boken *Otto-Adelheid-Pfennige. Untersuchungen zu Münzen den 10./11. Jahrhunderts*, i serien *Commentationes de Nummis Saeculorum IX-XI in Suecia repertis. Nova Series*. Författarna var förutom Vera och Gert Hatz även Ulrich Zwicker samt Zofia Gale. I samma serie utkom år 2001 publikationen *Die Deutschen Münzen des Fundes von Burge 1, Ksp. Lummelunda, Gotland (tpq 1143)* med Gert Hatz som författare och Vera Hatz som medarbetare. Fyndet från Burge räknas som det yngsta vikingatida myntfyndet i Sverige med tpq 1143. Det påträffades 1967 och innehåller nära 3 000 tyska mynt.

Betydelsen av Gert Hatz och Vera Hatz insatser för svensk numismatik kan inte nog understrykas. Deras myntbestämningar och vetenskapliga iakttagelser ligger till grund för mycket av den forskning som i dag bedrivs av såväl studenter som seniora forskare i svensk vikingatida numismatik.

Cecilia von Heijne

Tryckta minnen från det gamla Hassel- backen på Djurgården

HASSELBACKEN hör till Stockholms klassiska restauranger – ett ställe med en lång och innehållsrik historia. Denna backe, liksom den närliggande Djurgårdsslätten, var till slutet av 1700-talet bevoxen med hasselsnår. Dessa rensades bort 1792.

Redan på 1740-talet fanns här en liten krog som bytte ägare flera gånger. Krigsrådet Röslein – samma man som under en period ägde Älvdalens porfyrverk – byggde här ett större sommarnöje. Efter honom gick generalkonsul Michaelsson in som ägare. Detta var under perioden 1836-1852 och stället var fortfarande ett sommarnöje och kallades för Ludvigsgro. I anslutning till detta fanns ett gammalt hus – sedermera benämnt Gubbyllan – som också hyrdes ut till sommarnöje. Enligt traditionen bodde här den kände grosshandlaren Johan Gustaf Schwan. Schwan, som bedrev järnhandel en gros genom firmen Schön & Co, var tillsammans med Michaelsson & Benedicks kung Karl XIV Johans främste kreditgivare.

Hasselbackens storhetstid som utvårdshus började den 1 maj 1853. Det var då som konditorn Wilhelm Davidson övertog området. Han hade fått tillstånd att öppna schweizeri och vårdshusrörelse. Davidson återupptog med traditionens rätt det gamla namnet Hasselbacken och slopade utan vidare benämningen Ludvigsgro. Vårdshuset blev snabbt mycket populärt, och därför fick Davidson tillstånd 1863 att disponera ett område för gästernas hästar och vagnar. Detta var på Hasselbackens baksida.

När Hasselbacken under Wilhelm Davidson öppnade sina portar fanns redan flera byggnader på vårdshusområdet. Den äldsta byggnaden var den redan nämnda Gubbyllan. På norra delen av tomten låg en grönskande damm, omgiven av pilar och befolkad av paddor. Bakom dammen, där växthuset reste sig, fanns ekonomibyggnader. Ett enkelt punschtempel i ett slags dorisk stil fanns också.

Under Davidsons ledning fick Hasselbacken ett gott rykte för sitt kök, och stället räknades till en av de första kontinentala restaurangerna i Sverige. Det blev också populärt i alla samhällsklasser – inomhus fanns societeten och ute i parken drack "vanligt folk" kaffe och punsch.

Självfallet finns det många tryck-

1. Inträdeskort till Hasselbacken från mitten av 1850-talet.

2. Inträdeskort till en fest på Hasselbacken 30 maj 1876.

3. Inbjudningskort till ett "Festsamqväm å Hasselbacken" 31 maj 1884.

4. Säsongbiljett till Hasselbacken gällande för år 1888.

saker som utgått från Hasselbacken, såsom reklam, menyer, kvitton m.m. Tyvärr finns inte så mycket bevarat från 1800-talet. Här presenteras emellertid fyra olika biljetter och inträdeskort som alla är kopplade till det populära matstället.

1. Inträdeskort från 1850-talets mitt. Kortet är vitt med bild, dekor och text i svart tryck. Det mäter 96x67 mm. Innanför en ram, med dekorationer i hörnen, visas en bild av Hasselbacken i ett lummigt landskap. På grässlätten framför husen syns promenerande människor. Överst finns namnet: *HASSELBACKEN* med feta bokstäver. Under den trevliga bilden ses texten: *Spisningen sker i Tältet*. Kortet har en tryckt signatur: W. Davidson. Öppenbarligen gjorde man på samma sätt då som nu när man hade en stor mottagning. Gästerna skulle helst befinna sig utomhus och maten och dryckerna hämtades inne i ett för tillfället uppsatt tält.

2. Inträdeskort till Hasselbacken gällande ett i dag okänt syfte. Kortet är vitt, dekoren olivfärgad och texten svart eller olivfärgad, 129x79 mm. På kortets mitt ses en flammande sol. I solens centrum finns året 1826 med stora siffror. Texten lyder: *INTRÄDESKORT / TILL / FESTEN PÅ HASSELBACKEN / den 30 Maj 1876 / kl 4 e.m. / Betalningen erlägges vid ingången*. Årtalet 1826 har antagligen inget samband med Hasselbacken utan skall i stället kopplas till festarrangören som förlagt festen till restaurangen på Djurgården.

3. Inbjudningskort, vitt papper med svart text, 93x57 mm. Texten är skriven på tre rader och med tre olika typsnitt: *Festsamqväm å Hasselbacken / Lördagen den 31 Maj 1884 kl. 1/2 8 e.m. / Publicistklubben*.

4. Säsongbiljett till Hasselbacken, grått papper med svart dekor och text, 106x64 mm. Längs kanten löper en slinga som inspirerats av fornnordisk stil. Den tryckta texten lyder: *HASSELBACKEN. / Säsong-Biljett / 1888*. Här finns även en oval blå stämpel med namnet: *HASSELBACKEN*.

Föremålen är skannade på KMK. Privat ägo. Skala 1:2. Ian Wiséhn

Köp dina julklappar
i Kungl.
Myntkabinettets
butik!

Utställning på Såguddens museum

Den 10 juni i år öppnade den första mynt- och medaljutställningen någonsin i Värmland. Dess tyngdpunkt var medaljer från Malmshöj Pianofabrik. Medaljerna hade köpts in av Såguddens hembygdsmuseum i samband med Malmshöj Pianofabriks konkurs år 1971. Se tidigare artikel av undertecknad i SNT 2007:3.

Bland medaljerna kunde man också se några som tillhört andra pianofabriker, som t.ex. Östlind & Almqvists Pianofabrik i Arvika, A. G. Rälins Orgelharmoniumfabrik i Åmål samt Pianofabriks AB Gustafsson & Ljungquist i Norrköping. Även plåtmynt fanns i en monter samt tidigare ej beskrivna polletter från Charlottenbergs bruk och ett par sedlar. Läs gärna vidare om dessa polletter på sid. 182 i detta nummer av SNT.

I en fint specialarrangerad monter kunde man skåda hemmabördige Christian Erikssons medaljproduktion och en gipsmedalj tillägnad Christian Eriksson av Franska konstnärssällskapet år 1888 för skulpturen Martyren, som blev genombrottet. Även Svante Nilssons stora medalj tillägnad Christian Eriksson ingick (se Numismatiska Meddelanden 29, s. 252 nr 2).

Med minimala resurser blev resultatet lyckat, medaljer var fint exponerade och även andra föremål ur museets samling visades på ett smakfullt sätt. Inramningen kunde inte vara bättre – en rad fina allmogeskåp och andra föremål stod uppställda bland monstrarna. På det hela taget var det en fin utställning i en vacker miljö, väl värd besöket.

Trots ett fantastiskt väder, med en temperatur kring 31 grader, kom det fler besökare än vad arrangören Västra Värmlands Fornminnesförening hade hoppats på. Publiktillströmningen under sommaren var "helt okay" enligt ansvariga på museet. Utställningen avslutades den 31 augusti.

Hasse Nilsson

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS MEDLEMSNÅL

kan rekvideras från kansliet!
Pris: 35 kr + porto

I denna monter visades bl.a. polletter från Charlottenbergs bruk. Foto: författaren.

Några medaljer ur Christian Erikssons produktion.
Foto: författaren.

Julstänger, offerträd, pengatallar

INOM DEN MAGISKA läkekonsten försökte man förr med hjälp av någon symbolisk handling "sätta bort" – föra över – en sjukdom från en människa eller ett husdjur till något som tålde det onda bättre. Om man hade tandvård petade man i tanden med en spetsig pinne och satte sedan fast pinnen i ett träd. Då skulle trädet få värken och man själv slippa den.

Liksom det fanns allmänna offerkällor fanns det också särskilda offerträd till vilka vem som helst kunde gå. Men den som högg ner ett sådant träd fick räkna med att överta all den samlade värk som trädet bar på.

Såväl lövträd som barrträd har stamulerat människans fantasi och har haft en betydande plats i folktron.

Vissa träd ansågs bättre än andra ha förmågan att avvärja ont, särskilt om det växte på något utmärkande sätt. Det kunde vara särskilt vackert eller konstigt och fult.

Så var det med t.ex. gran och tall. De användes som julstänger som man placerade utanför gården. En julstång har skalade stammar och enbart toppruskan är kvar.

Vid begravingar ställde man ofta granar parvis vid ytterdörren och man strödde granris på gården. Barren skulle vara riktade bort från huset för att hindra den döde från att gå igen.

Seden med en smyckad gran inomhus – julgranen – blev allmän i vårt land under senare hälften av 1800-talet men förekom bland adelsfamiljer redan vid mitten av 1700-talet.

I Hjortsberga socken nära Björke-

Numismatiken i Sverige 1893 enligt en samtida tidningsartikel

I TIDNINGEN AFTONBLADET den 4 december 1893 finns det en intressant artikel som har fått rubriken "Numismatiken i Sverige". Tyvärr är artikeln osignerad.

Orsaken till att artikeln skrevs var att Daniel Holmbergs mynthanndel just hade utgivit sin 21:a försäljningskatalog. I katalogen finns en förteckning på omkring 2 500 olika slag av mynt, medaljer, polletter m.m. Artikelförfattaren ger en god översikt av innehålllet i Holmbergs katalog. Han avslutar med en avdelning som dittills varit ganska okänd, nämligen polletterna:

"Den icke minst intressanta delen af katalogen upptages af en förteckning på poletter, samlade från olika ställen i landet. Här finnas poletter från alla slags ångslupsbolag, hundskattepoletter, poletter från källare och hotell, teatrar och järnverk, poletter för vedleverans och vaskkörning, för fattighus och omnibussar, badinrättningar och renhållningsverk, bryggeribolag och barberarestugor, och en mängd andra, hvilka skulle kunna locka en att fördjupa sig i dessa polettvetenskapens irrgångar."

Läsarna av artikeln får en riktigt positiv beskrivning av myntsamlandet:

"Bland samlingar intager otvifvelaktigt numismatiken, samlandet af mynt, medaljer o. d., ett bland de

främsta rummen och har, som bekant, utbildat sig till en verklig vetenskap, hvarom många och framstående arbeten skrivits. I vårt land synes den vara omfattad med stort intresse, större än i grannländerna, hvarest ingen ordnad mynthanndel finnes, såsom fallet är i vår hufvudstad.

Den största enskilda samlingen i Sverige innehafves, enligt hvad vi hafva oss bekant, af kassör Oldenburg i Stockholm. Stora samlingar innehafvas äfven af justitierådet Wedberg, bokförläggaren I. A. Bonnier, dr A. Levin, apotekaren Burmester, kommissarien Gartz, kapten Ahlström m. fl. I landsorten torde de största enskilda samlingarna finnas hos kammarherre Bonde på Eriksberg, kammarjunkaren Coyet, Nynäs, grefve Ehrensvärd, Helsingborg, kommandörkaptenen Hjelm, Karlskrona, kapten Äqvist, Göteborg, kassör Torngren, Vesterås, kronolänsmannen Nordqvist, Långängen, dr Sehlberg och vinhandlaren Nordström, Gesle.

Den enda mynthanndel i Skandinavien, hvarifrån försäljningskataloger i numismatik utgifvas, är innehafvaren af D. Holmbergs myntaffär i Stockholm, hvilken utgifvit öfver 30 myntauktionskataloger såväl för egen som för andras räkning."

Författaren till denna notis misstänker dock att kan ha funnits ytterligare mynthanndlare i Skandinavien förutom den skicklige Daniel Holmberg.

IW

ryd i Blekinge lär ha funnits en egenomlig gran. Runt dess fot hade man lagt en stenmur. Innanför denna offrades mynt mot sjukdomar. Just detta offerträd var en s.k. pelargran. En sådan är reslig och har korta, tätt sittande grenar. Den är annorlunda än de granar som växer i närheten av den och syns på långt avstånd.

Tallen var ett av de träd som oftast användes när man ville sätta bort något ont, vanligen en sjukdom. Ett träd som använts på detta sätt växer i ett vildmarksområde i Gullabo, Torsås socken, i Småland. Det är en mycket gammal och lågvuxen s.k. mar-tall. Så kallas de tallar som på grund av växtplatsen vuxit dåligt och blivit förkrympta och knotiga, även detta typiskt för offerträd.

Hit till det träd som i folkmun benämns "pengatalen" på Baggaber-

gets krön har människor gått när de drabbats av sjukdom eller tandvärk. De har då slagit in mynt i stammen för att binda det onda vid trädet. Att ta bort mynten skulle ge stor olycka.

Man kan jämföra denna sed med offergåvor i källor och älvkvarnar. Därifrån ska man inte heller plocka på sig av de offrade mynten eller andra föremål. Då drar man på sig samma sjukdom som den offrande velat bli befriad från.

MGL

Litteratur

Schön, E.: *Svensk folktro A-Ö. Hur vi tänkt, trott och trollat*. 1998.

Sydow, C. W. Von: *Det ovanligas betydelse i tro och sed. Folkdikt och folktro*. Sid. 107-120. Lund 1978.

Internet

<http://www.torsasok.se/Tavlingen2007/Tavlingslankar2007.htm>

En krona för de arbetslösa julen 1926!

År 1926 var det ministären Sandler som styrde Sverige. Det allmänna läget i landet var kärvt. Besvärligast var arbetslöshetsfrågorna. Sådana frågor skötes av den s.k. Arbetslöshetskommissionen. En del misstag gjordes av regeringen och till sist tvingades den att avgå. I juni 1926 avlöstes regeringsmakten av Carl Gustaf Ekmans ministär.

Tiden var så pass osäker, särskilt för arbetare och tjänstemän, att många tvingades agera för att skydda sig mot arbetslöshetens knappa ekonomi. Olika sammanslutningar bildades för att hjälpa de arbetslösa.

En biljett som kvitto för lämnad hjälp till arbetslösa julen 1926 genom Föreningen Kontorister, Ingenjörer och Affärsbiträden. Biljetten har suttit i ett block. Skannad.

En förening med hjälpverksamheten på sitt program var K I A – Föreningen Kontorister, Ingenjörer och Affärsbiträden. De utgav en sedelliknande biljett.

På biljetten finns följande text:

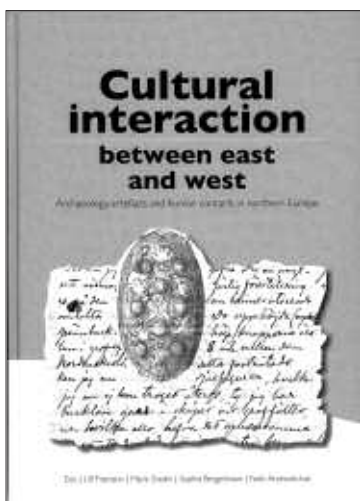
*För sina arbetslösa kvitterar
Föreningen Kontorister,
Ingenjörer och Affärsbiträden
En Krona att användas för
understödsverksamheten till julen.*

Biljetten är undertecknad av föreningens sekreterare Einar Andersson och kassör A. Erikson. Trycket på biljetten från 1926 är tänkt att likna en riktig sedel – en s.k. kotia. Biljetten färg är mörkblå och papperet grått.

Allt sammantaget så har vi här en intressant biljett eller pollett med politiskt och socialt innehåll! Ett föremål blir alltid mer spännande om det finns en fängslande berättelse i bakgrunden.

IW

Fransson, U. m.fl. (red.): **Cultural interaction between east and west. Archaeology, artefacts and human contacts in northern Europe.** Stockholm Studies in Archaeology 44, Stockholm University. Stockholm 2007. ISBN 978-91-7155-474-1. 366 s. Illustrerad.

DENNA STORA BOK, i A4-format, inleds med en lång Tabula Gratulatora till Ingmar Janssons 60-årsdag 2004. Sedan följer hans tryckta skrifter från 1970-2006. Ingmar Jansson associeras främst till vikingatiden där hans specialitet är ovala broscher från denna period, men också till arkeologi i t.ex. de baltiska staterna, Ryssland och Ukraina, samt inte minst Järnan Östern.

I boken, som nu äntligen utkommit, till Ingmar Janssons jämna födelsedag för tre år sedan har inte mindre än 57 personer från elva olika länder lämnat skriftliga bidrag. Titeln säger det mesta om de ämnens bokens alla författare behandlar. Här finns också en hel del bidrag med numismatiskt intressant innehåll eller beröring:

Cecilia von Heijne, Stockholm: *Keepers of the Past – Hoarding in Old Grave Monuments in Viking-age Southern Scandinavia* (s. 148–152).

Fedir Androschuk, Stockholm: *The Rural Vikings and the Viking Helgö* (s. 153–163).

Mateusz Bogucki, Warszawa: *Some Oriental Finds from the Port of Trade at Janów Pomorski (Truso), Poland* (s. 164–170).

Tatjana Berga, Riga: *Dirham Imitations as Pendants in Latvia* (s. 171–174).

Natalia Eniosova, Moskva: *Viking Age Gold from Old Rus'* (s. 175–179).

Frédéric Elfver, Stockholm: *General Debasement during the Reign of Svend Estridsen? The Coinage of Lund c. 1035–1050 and some Metal Analyses* (s. 212–216).

Lena Holmquist Olausson, Stockholm: *Curious Birds – two Helmet (?) Mounts with a Christian Motif from Birka's Garrison* (s. 231–237).

Ivan I. Ereemeev, Sankt Petersburg: *North European Objects of the 9th–11th Centuries* (s. 250–262).

Kenneth Jonsson, Stockholm: *Does the CNVT REX SW Coin Legend show that Cnut the Great Ruled at Sigtuna?* (s. 272–275).

Else Roesdahl, Aarhus: *English Connections in the Time of Knut the Great – Material from Viborg* (s. 276–278).

Guntis Zemītis, Riga: *10th–12th Century Daugmale. The Earliest Urban Settlement along the Lower Daugava and Forerunner of Riga* (s. 279–284).

Christina Fredengren, Dublin: *The Poetics of Space – Viking Houses in Dublin* (s. 285–293).

Detta är en bok med ett rikligt innehåll som är väl värt att ta del av för såväl numismatiker, arkeologer som historiker. Den som är intresserad av att köpa den kan sätta in 350 kr + 56 kr för porto inom Sverige, d.v.s. 406 kr, på Marie Svedins bankgiro 5727-1538 (Handelsbanken) samt ange namn och adress.

Frågor om boken kan ställas till ulf.fransson@ark.su.se

MGL

Föreningar

Myntklubben Skilling Banco

Våren 2008

17/1 Torbjörn Lindström: *Romerska provinsmynt.*

14/2 Jan-Olof Björk: *Moneta nova cuprea.*

24/2 Antik- och samlarmässa i Cupolen, Linköping, kl. 10.00–15.30. Entré 25 kr. Myntklubben Skilling Banco arrangerar.

Bordsbetsällning genom Tommy Larsson tel. 0762-97 00 75 eller Fredrik Lundin tel. 0142-21 630.

Möteslokal:

ABF (Sparbankshuset),
Snickaregatan 20, Linköping,
konferensrum Prästragen,
plan 3, kl. 18.30–22.00.

www.mksb.se

Forskarens öga – Linné på jubileumsmynt

TILL 300-ÅRSMINNET av Carl von Linnés födelse beslöt Sveriges Riksbank att porträttera den store naturforskaren på två jubileumsmynt. Linné blev därmed den fjärde enskilda svensk som framställts på jubileumsmynt. De övriga är Alfred Nobel, Astrid Lindgren och den heliga Birgitta (år 2001, 2002 respektive 2003).

Mynten har utformats av den skickliga mynt- och medaljkonstnärinnan Annie Winblad Jakubowski som tidigare gjort flera jubileumsmynt. De är tillverkade av AB Myntverket i Eskilstuna.

Guldmyntet

Guldmyntet har som vanligt valören 2000 kronor, diam 26 mm och vikt 12 g. Det har präglats i en upplaga på 5 000 ex.

Åtsidan visar ”forskarens öga” som studerar naturen genom ett förstoringsglas, liksom Linné själv gjorde. Ögat är en detalj från Alexander Roslins porträtt av Linné från 1775, den bild som anses vara mest porträttlik. I nedre kanten finns konstnärens initialer, ”AWJ”. Omskriften lyder CAROLUS LINNÆUS / 1707 • 2007.

Frånsidan visar en fjäril samt namnet SVERIGE mot ett ruttmönster, vilket står som en symbol för ordning och systematik. Omskriften lyder: NATURAE • MORES • DISCERE [= att lära sig naturens seder]. Längst kanten står valören 2000 KR. Till vänster på ytterkanten finns ”E” för Eskilstuna och till höger riksbankschefens initialer ”S I” (Stefan Ingves). Randen på myntet är slät.

TUMBA BRUKSMUSEUM

15-16/12 **Julmarknad**

Traditionell julmarknad med aktiviteter för hela familjen. Rullande visning av museet under tiden marknaden pågår. 11.00–15.00.

Jubileumsmynt 2007 med anledning av Carl von Linné 300 år

2000 kronor. Guld. Formgivare: Annie Winblad Jakubowski.

200 kronor. Silver. Foto: Gabriel Hildebrand.

Silvermyntet

Silvermyntet har valören 200 kronor, diam 36 mm, vikt 27,03 g. Det har präglats i en upplaga på 50 000 ex. Åtsidan visar Linnés porträtt i helfigur. Bilden baseras på ett porträtt utfört av Jean Eric Rehn 1774, där Linné står omgiven av linneor. I nedre kanten finns konstnärens initialer, "AWJ". Omskriften lyder • CAROLUS • LINNÆUS • / 1707 • 2007.

Frånsidan visar en stiliserad bild av ståndare och pistiller samt namnet SVERIGE mot ett ruttmönster. Omskriften lyder SYSTEMA • NATURÆ [= Naturens system]. Längst kanten nedtill står valören 200 KR. Till vänster på ytterkanten finns "E" och till höger riksbankschefens initialer "S I". Randen på myntet är slät.

Annie Winblad Jakubowski har på ett genialt sätt lyckats illustrera kontentan av Carl von Linnés verk och med vilka medel han, den store naturforskaren, gav oss nyckeln till naturens ordning.

Eva Wiséhn

Personalia

Ted Malmstedt till minne

Begåvad och lätt för att lära började Ted i yngre år läsa medicin. Men ett stort frihetsbehov – att få bestämma över sin egen tid – var starkare än yrke och eventuell anställning. Tidigt intresserad av konst och historia, där numismatiken och vasaregenterna med Johan III i spetsen intog en central roll i hans samlande. Goda kontakter med den legendariske mynthandlaren Harry Glück ledde till betydande myntinköp redan i slutet av 1960-talet. Inköpen fortsatte på 1970-talet och då främst på Ahlströms auktioner.

När Ted 1980 sålde sin vackra myntsamling bildade inflytna medel grundplåten till den antikvariatsbokhandel som han köpte och drev långt in på 1990-talet. Där pratades det böcker och spelades schack.

Jag träffade Ted första gången i samband med en myntauktion i Stockholm i februari 1991. Han hade då varit borta från numismatiken under några år, men börjat samla igen. Vi blev snabbt goda kamrater och jag blev bjuden till de animerade sommarfesterna som Ted under ett antal år ordnade för myntvänner i villa-

Ted Malmstedt 1945-2007.

trädgården i Täby. Där serverades god mat med alla tillbehör. Men även numismatiska godsaker kunde Ted duka upp – vad sägs om följande vasamylt som visades upp på ett bräde: daler 1534, 1/2 daler 1537, 1/4 daler 1534 och 15 öre klipping 1543.

När det danska auktionshuset Tomas Höiland 2005 utökade sin verksamhet med myntauktioner i Sverige blev Ted ansvarig för Stockholmskontoret. Detta uppdrag skötte han så länge han orkade.

Man skall ha roligt så länge man kan och inte ta allt i livet för allvarligt kunde Ted säga ibland. Han levde

som han lärde, det var först de sista åren när sjukdomen hann ikapp honom som han fick dra åt handbromsen.

Ted uttryckte några dagar innan han gick bort att det skulle finnas en "livsknapp" att trycka på. Min fråga blev då om han just denna dag skulle trycka på knappen? – svaret blev ett klart Nej! Vilket bevisar att det sista som överger människan är hoppet.

Att Ted ej längre finns bland de levandes antal känns tomt och tungt. Vi är många som kommer att sakna sällskapsmänniskan Ted, som behärskade konsten att skapa trivsel runt sig.

Sonny Serrestam

Stiftelsen Erik Lindbergs fond

Årets anslag (för 2007) gick som reseunderstöd till Colorado Springs, där FIDEM höll sin kongress (om denna mera i ett annat nummer av SNT) och utställning av modern medaljkonst i *American Numismatic Associations* lokaler. Den ägde rum i september och utställningen står kvar i nio månader.

Resanslagen blev, sedan tre av de tilldelade tackat nej, utnyttjade av Ernst Nordin, Thomas Qvarebo, Bo Thorén och Annie Winblad Jakubowski.

Den nya svenska delegaten och nya styrelsemedlemmen i FIDEM, Marie-Astrid Voisin, antikvarie och medaljansvarig vid Kungl. Myntkabinettet, och hederspresidenten Lars O. Lagerqvist. Colorado Springs i september 2007. Okänd fotograf.

Bli medlem i FIDEM 2008!

F.I.D.E.M. (Fédération Internationale de la Médaille d'Art) är en internationell sammanslutning av samlare, konstnärer och institutioner, som stödjer och främjar medaljkonsten.

Som medlem får du bl.a.:

- inbjudan till F.I.D.E.M.-kongresserna
- som konstnär får man ställa ut under kongresserna
- tidskriften *Médailles* efter varje kongress
- tidningen *The Medal* två gånger per år
- rabatterat pris på kongressavgifterna
- inbjudan till andra kongresser
- konstnärer och organisationer får en länk till sin egen hemsida på F.I.D.E.M.s hemsida: www.fidem-medals.org

F.I.D.E.M. grundades i Frankrike 1937. Dess mål är att främja och sprida medaljkonsten på ett internationellt plan. F.I.D.E.M. finns och verkar i över 30 olika länder. Vartannat år organiserar F.I.D.E.M. kongresser som arrangeras på olika platser runtom i världen. De innefattar en utställning, olika föredrag och workshop. 2007-års kongress hölls i Colorado Springs, USA.

*

För mer information och medlemskapsblanketter kontakta:

Marie-Astrid Voisin,
tel: 08-5195 5301 eller e-post: marieastrid.voisin@myntkabinettet.se

Christian Wirsén, tel: 0708-14 37 93
eller e-post: christian.wirsén@globalnet.net.

MAV

FIDEM – ny styrelse

FIDEM – som numera skall förstås som *International Art Medal Federation* men behåller sin gamla beteckning – höll sin 30:e kongress i september i Colorado Springs, USA. Samtidigt firade sammanslutningen sitt 70-årsjubileum.

I ett kommande nummer av denna tidning presenteras de medaljer som tillkom som särskilda hyllningar i samband med jubileet, även den fina utställningen i *American Numismatic Associations* vackra museum, som skall stå kvar in på nästa år.

På Antler's Hilton hölls generalförsamling (*Assemblée Générale*), som det så ståtligt heter. Vår ordförande, Carlos Baptista da Silva från Lissabon, avgick och avtackades, också några andra styrelseledamöter. Vår sista länk med det förflutna, Claude Arthus-Bertrand, avgick från befattningen som revisor och valdes med acklamation till hedersledamot. Den nya styrelsens ämbetsmän och ledamöter:

Ordförande:
Ilkka Voionmaa, Finland

Vice ordförande:
Ron Dutton, Storbritannien
Cory Gilliland, USA

Generalsekreterare:
Maria Rosa Figueiredo, Portugal

Kassaförvaltare:
Inês Ferreira, Portugal

Övriga:
Marie-Astrid Voisin, Sverige
Philip Attwood, Storbritannien
Carolien Voigtman, Nederländerna

Ny revisor efter Arthus-Bertrand blev den avgående kassaförvaltaren Mikko Timisjärvi, Finland.

Redigeringen av FIDEMs varannanårsskrift "*Médailles*" görs av generalsekreteraren. De sedan generalförsamlingen i Seixal för tre år sedan nyvalda nationella delegaterna presenterades och godkändes. Vad Sverige beträffar har Lars O. Lagerqvist och Ernst Nordin, båda närvarande, avgått och ersatts med Marie-Astrid Voisin (Kungl. Myntkabinettet, delegat) och Christian Wirsén (konstnär, vice delegat), också båda närvarande. Gilliland från USA har övergått till styrelsen (se ovan) och ersatts av Mashiko (hon använder bara ett namn; född i Mongoliet, barn- och ungdom i Japan, sedan länge verksam i USA och amerikansk medborgare). Hon var den som utfört den amerikanska delegationens originella medalj (presenterad på annat håll, liksom jubileumsmedaljen 1937-2007).

LLT

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46

Box 5132 102 43 Stockholm
Tel 08/662 62 61 - Fax 08/661 62 13

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Lagerlista över svenska personmedaljer och numismatisk litteratur
www.nordlindsmynt.se

Bilder som visar sedlarnas början och slut

Bland materialet från det gamla Bankmuseet på Sturegatan i Stockholm finns mängder med bilder som alla speglar pengarnas värld. Det var Ernst Nathorst-Böös som förvärfvade dessa bilder för Svenska Handelsbankens räkning. De tillfördes museet, och därefter kunde de användas till de olika utställningar som gjordes i bankens regi.

I dag tillhör bilderna Kungl. Myntkabinetet och de är fortfarande tillgängliga inom det publika arbetet.

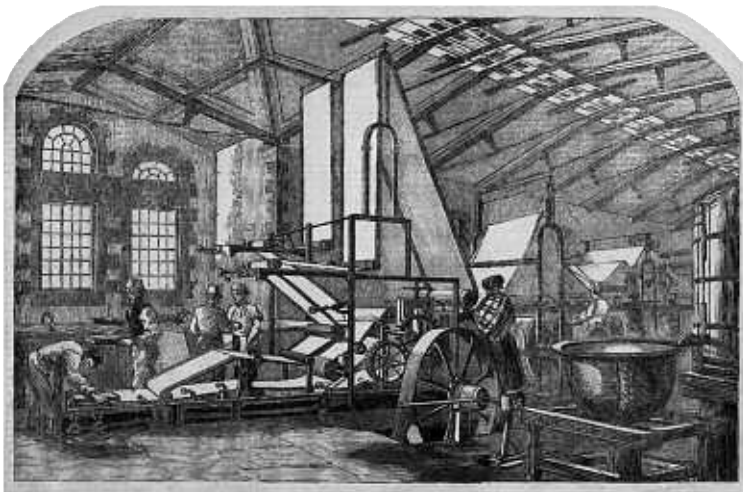
Några av dessa bilder visar sedlarnas tillkomst medan andra visar hur de förstördes. Ett engelskt kopparstick visar interiören från ett pappersbruk som tillverkar sedelpapper. Vid den stora pappersmaskinen står ett antal herrar vid kypen och framställer pappersmärken. Längre bort står bl.a. en kvinna med en balytt på huvudet och en själ över axlarna. Det tycks som om hon synar papperet. Kanske skulle papperet användas till sedlar för någon av alla de engelska privatbankerna eller kanske till och med till någon utländsk sedel. Det finns en text under bilden som ger kompletterande upplysningar: THE BANK-NOTE PAPER-MILL, LAVERSTOKE, HANTS.

Den andra bilden visar en folksamling som står vid en förbränningsugn. Vid öppningen till ugnen står några män som slänger in buntar med sedlar som antingen är ogiltiga eller slitna. På vänster sida står kvinnor, män och barn som alla nyfiket följer arbetet med att förstöra pengar. Till höger står herrar med plommonstop och höga hattar som kanske representerar bankens styrelse. Helt klart tycks det ha varit ett högtidligt tillfälle som krävde åskådare. Bilden kommer från Tyskland och den är tryckt omkring 1890.

I Sverige skedde motsvarande sedeldestruktion. När sedlarna brändes hade man hos vissa banker sedelbränningsmiddagar där man dukat upp ett smörgåsbord med tillhöriga lämpliga kyllda snapsar. Där kunde bankernas direktioner samlas för att skåla med varandra medan sedlarna brändes.

IW

SNT har
fortfarande låga annonspriser
Utnyttja det!

Interiören från ett engelskt pappersbruk som tillverkade sedelpapper. Kopparstick, 1800-tal. Okänd konstnär.

Sedelbränning i Tyskland under 1890-talet. Allt skedde inför publik! Kopparstick av E. Limmer.

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER

MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
TEL 08 - 411 08 07

Svenska och skandinaviska mynt
och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmynt, årsset samt småmynt.
Euro-utgåvor, polletter och medaljer.
Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:
<http://www.nmh-mynt.a.se>

Pollettsamling stulen vid inbrott i Växjö

Natten till onsdagen den 17 oktober tillgreps en mycket värdefull pollettsamling vid ett inbrott i ett kontor på Linnégatan i centrala Växjö. Den kulturhistoriskt värdefulla samlingen tillhör den i numismatiska kretsar välkände Jan-Olof Björk.

Den stulna samlingen, bestående av drygt 200 polletter från 1600-1800-talen bedöms vara oersättlig och värdet uppgår till omkring 300 000 - 400 000 kronor. Samlingen förvarades i en mindre aluminiumväska (A4-format, drygt 8 cm tjock och försedd med ett grått gummihandtag) som i sin tur låg i ett kassaskåp, vilket forcerades vid inbrottet. Forceeringen medförde även stora skador i kontorslokalen.

De stulna polletterna är bl.a. från gamla svenska bruk såsom Höganäs stenkolsverk, Sala silvergruva, Stora Kopparberg. Vidare fanns en komplett serie av Leijonanker i Stockholm, polletter från Svappavaara, Hörle och Lomsjö järnverk. En del av polletterna är mycket rara och finns inte ens representerade i Kungl. Myntkabinettets samlingar. Polletterna torde vara näst intill omöjliga för tjuven/tjuvarna att avvyttra. Stölden är polisanmäld.

Läsekretsen informeras härmed och uppmanas lämna eventuella tips via telefon till polisens kontaktperson, Robert Loeffel, informationschef, Polisen Växjö 0470-74 30 00, alternativt 114 14.

Tips via e-post sänds till: tips.kronoberg@kronoberg.polisen.se

Tips kan även lämnas till Svenska Numismatiska Föreningen på: info@numismatik.se alternativt via fax 08-667 07 71.

Munthandel G. Henzen

Postbus 42
NL-3958 ZT Amerongen
Netherlands
Tel.: 0031- 343 - 430564
Fax: 0031- 343 - 430542
henzen.coins@tiscali.nl

Ägaren, Jan-Olof Björk, kan nås på 070-322 46 08.

Nedan återges en artikel ur Smålandsposten, skriven av journalisten Daniel Johansson, publicerad den 17 oktober:

Unik pollettsamling stulen i Växjö

I 25 år har Växjöbon Jan-Olof Björk skapat sin unika pollettsamling. Samlingen försvann med tjuvar som gjorde inbrott på hans kontor.

– Det är kulturhistoriska klenoder som användes på 1600- och 1700-talet.

Pollettsamlingen bedöms ha ett ekonomiskt värde på mellan 300 000 - 400 000 kronor. Men en hel del av polletterna är unika och oersättliga.

– Affektionsvärdet och det kulturhistoriska värdet är mycket stort. Det finns objekt i den här samlingen som inte ens finns på Kungliga myntkabinettet i Stockholm, säger Jan-Olof Björk, ledamot i styrelsen för Svenska numismatiska föreningen.

Polletterna gavs ut av olika svenska bruk såsom exempelvis Sala Silvergruva, Stora Kopparberget och Svappavaara kopparverk under perioder då det fanns ont om vanliga mynt. Inbrottet på Björks kontor på Linnégatan i Växjö inträffade antingen under tisdagskvällen eller under natten till onsdagen. Men sannolikt slog tjuvarna till redan vid 21.30-tiden under tisdagskvällen då ett vittne hörde en kraftig duns. Men att tjuvarna brutit upp och länsat kassaskåpet upptäcktes först på onsdagsförmiddagen.

– Vanligtvis förvaras samlingen i ett bankfack, men nu hade jag den tillfälligt i kassaskåpet på kontoret, säger Jan-Olof Björk som säger att stölden känns som ett hårt slag mot hans person.

– Jag har knappt inte fattat att samlingen är borta. Det här kommer att ta tid att förstå och det känns tragiskt.

Jan-Olof Björk är övertygad om att ingen utomstående kände till att han nu förvarade dyrgriparna i sitt kassaskåp på kontoret. Han tror i stället att det är ren slump att tjuvarna gjorde inbrott där just nu.

– Ingen visste att samlingen fanns på kontoret, säger Jan-Olof som fick inbrottsbeskedet per telefon av polisen i går förmiddag.

Han har sett till att information om stölden har spridit sig till myn্থand-

lare och andra specialister inom pollettbranschen. Allt för att göra samlingen osäljbar. Jan-Olof hoppas att han på något sätt trots allt skall kunna få tillbaka dyrgriparna.

– Inom branschen sprider sig uppgiften om en sådan här stöld som en löpeld. Det värsta som kan hända är att tjuvarna upptäcker att samlingen är osäljbar och slänger den. Jag vådar därför att de kontaktar någon som kan förmedla samlingen till mig. Jag är beredd att betala för att klenoderna skall komma tillbaka.

Bilder på merparten av de stulna polletterna finns tillgängliga via SNF:s hemsida: http://numismatik.se/efterlysning/vaxjo_okt2007.php

Ett urval – 28 stycken – av polletterna återges här intill (foto: Dan Carlberg, Aurum auktioner m.fl.).

Frédéric Elfver

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)

☎ + fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

Myntauktion

årligen i maj och december.

Ett mynt från våra tidigare auktioner

Välkommen som köpare eller inlämnare
på våra auktioner.

Frimärkshuset

Skandinavisk Filateli AB

Humlegårdsgatan 13 Telefon 08-661 74 50

114 46 STOCKHOLM Telefax 08-662 82 46

E-post: auctionbids@frimarkshuset.se
www.frimarkshuset.se

MYNT- & FRIMÄRKSTILLBEHÖR

till lågpris

HF FRIMÄRKEN

Lurendalsvägen 7, 430 30 Frillesås

Tel. 0340-65 04 57

www.hffrimarken.com • info@hffrimarken.com

Pollettstöld vid Sala silvergruva

SALA SILVERGRUVA ligger i Sala kommun, Västmanland. Sala Silvergruva AB ägs i dag av Sala kommun och bolaget bedriver bl.a. visnings- och upplevelseverksamhet vid gruvan. För ett år sedan (19 december 2006) polisanmälde personalen vid Sala silvergruva en stöld av 15 polletter från Sala silververk och bergslag.

I polisanmälan framgår det att gärningsmannen stulit polletterna ur en monter i ett utrymme som var stängt men ej låst. Även montern var oläst.

En förteckning (upprättad 1989) över samlingarna jämte fotomaterial fanns turligt nog att tillgå. Polletterna var märkta, dock oklart på vilket sätt. Märkningen anges inom parentes vid respektive nummer nedan. Här redovisas det stulna materialet. Förteckningens nummer korresponderar med figurnumreringen.

1. Kolleverans, 1 stigh kol. Sti. 1. (22)
2. d:o, 1 stigh kol. Sti. 2. (22?)
3. d:o, 1 stigh kol. Sti. 3. (20)
4. d:o, 1 stigh kol. Sti. 4. (12)
5. d:o, 1 stigh kol, 1744. Sti. 5. (18)
6. Vedleverans, 1 stafum grufwed. Sti. 11. (17)
7. Vaskkörning, 1 lass wash. Sti. 23. (12)
8. d:o, 1 lass wash. Sti. 24. (19)
9. d:o, 1 lass wash, 1744. Sti. 25. (13)
10. d:o, Sala hyttor, 1 ½ lass wash. Sti. 27. (10)
11. d:o, Sala hyttor, 1 ½ lass wash. Sti. 27. (9)
12. d:o, Sala hyttor, 1 lass wash. Sti. 28. (11)
13. d:o, Sala grufva, 1 ½ lass wash. Sti. ?; Ehnbo 595. (5)
14. d:o, Sala grufva, 1 lass wash. Sti. 29. (7)
15. d:o, Sala grufva, 1 lass wash. Sti. 29. (8)

Läsekretsen uppmanas härmed att hålla utkik efter nämnda polletter! Eventuella tips kan lämnas till

Joachim Nordlund, Sala Silvergruva AB, tel. 0224-677 259 (direkt), 0224-677 251 (reception).

E-post:

joachim.nordlund@salasilvergruva.se alternativt:
info@salasilvergruva.se.

Postadress: Drottning Christinas väg, 733 36 Sala.

Frédéric Elfver

Fig. 1-15. Polletter stulna från Sala Silvergruva AB.

Refererad litteratur samt övrig litteratur om polletter från Sala

Ehnbo, I.: *Svenska polletter genom tiderna*. Malmö 1975.

Grönwall, A.: Diss. de argenti fodinae ut et urbis Salanae succincta delineatio [= Avhandling om silvergruvan och beskrivning av omgivningen vid Sala]. Resp. Petrus O. Wollenius. Upsala 1725, (6), 3 pl., 72 s. (Carl Meurman och Anders Wijkman sc.) Hesse 0857 (*Numismatiska Meddelanden* XLII).

Hemmingsson, B.: *Tidiga Salapolletter*. *SNT* 7-2002, s. 150-151.

Lagerqvist, L. O.: Sala Bergslags pollettstamper. *NNÄ* 1971. Lund 1972, s. 106-126.

Norberg, P.: *Sala gruvas historia under 1500- och 1600-talen*. Sala 1978. Sidorna 339-343 behandlar och avbildar salapolletter.

Norberg, P. & Lagerqvist, L. O.: *Polletter vid Sala Silvergruva*. Tekniska museets årsbok, *Daedalus*. 1955, s. 62-82.

[Sti.] Stiernstedt, August Wilhelm. *Beskrivning öfver Svenska Kopparmynt och Polletter*. Stockholm 1872. Del 2.

Foto: Sala Silvergruva.

Boktips

Länk till "nyförvärv"

För den som vill hålla sig à-jour med nyutkomna numismatiska titlar (men även annat) rekommenderas att gå in på Vitterhetsakademiens biblioteks hemsida med dess nyförvärvslista:

http://vitalis.raa.se/F/?func=file&file_name=nyh-2

Man kan också använda följande sökväg:

www.raa.se
sedan till: infotorg
vidare till: vitalis
sist: nyförvärv

Jultips!

Spara er gamla urdruckna PET-flaska med Apotekarnes julmust. När den är väl rengjord och ordentligt torkad så kan ni börja samla 10-kronorsmynt i den. Helt fylld innehåller den 10.000 kronor! Uppsnappat av besökare på KMK.

AURUM AUKTIONER AB

stockholm

Myntauktioner i centrala Stockholm!

Låg provision - Alla objekt beskrivs utförligt
både i tryckt katalog och Internetkatalog

Vi söker alltid bättre
mynt, sedlar, medaljer, polletter och litteratur!

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13 Mail: info@aurumauktioner.se

www.aurumauktioner.se

SIGTUNA MYNTKLUBB inbjuder till MYNTMÄSSA I ROSERSBERG

PLATS: Församlingsgården i Rosersberg

DATUM: 26 januari 2008, etablering 9-11

MÄSSAN ÖPPEN 11-16

KOSTNAD: 150:- per bord
(140 x 75 cm.)

ANMÄLAN OCH UPPLYSNINGAR:

Mats Hellman
Anders Frösell

08-754 50 95
08-580 11 666
anders.frosell@comhem.se

Åke Ekström

08-580 31 593

Tommy Gustavsson

581 58 69

tommy.gustavsson@bredband.net

MYNTKOMANIET

Vi håller **2 kvalitetsauktioner** och 9 månadsauktioner om året gemensamt med
Frimärkskompaniet, Lars-Tore Erikssons Frimärksauktioner och AB Philea.

Vi söker **inlämningar** av bättre mynt, sedlar, frimärken, vykort, handskrifter,
aktiebrev, autografer m.m.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom
ca 20 000 kunder ser varje auktion via våra kataloger och hemsidan.

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38
E-post: mail@philea.se

www.myntkompaniet.se

NUMISMATIK ÄR SPÄNNANDE!

Svenska Numismatiska Föreningens stiftades 1873 och är Nordens äldsta och största numismatiska förening med nära 1000 medlemmar. Föreningen anordnar föredrag, resor, auktioner och andra sammankomster.

Föreningen ger ut Svensk Numismatisk Tidskrift i samarbete med Kungl. Myntkabinettet, dessutom Numismatiska Meddelanden, Numismatiska Småskrifter och Monografier. SNF låter också prägla minnesmedaljer.

Årsavgiften är 250 kr, juniorer (under 20 år) 125 kr. Som medlem får du Svensk Numismatisk Tidskrift automatiskt. Du kan också enbart prenumerera på tidningen. Det kostar endast 200 kr för åtta nr per år.

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Banérgatan 17 nb

115 22 Stockholm

Tel. 08-667 55 98

www.numismatik.se

Telefon- och besökstid 10.30-13.00 onsdag och torsdag.

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 19 företag i nio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

Antikboden

Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Hamrin & Svahn Mynt AB

Sjöberg 1, 147 91 GRÖDINGE
Tel. 08-732 66 86, 070-212 64 55

Karlskrona Mynthandel

Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Rune Larssons Mynthandel

Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel & Vykortsantikvariat

Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

J. Melin Mynt

Koltrastvägen 23, 370 24 NÄTTRABY
Tel. 0455-155 99

HB Myntinvest Corona

Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer HB

Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrälje Mynthandel

Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia MM HB

Farinrvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel./fax 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel

Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

Selins Mynthandel AB

Regeringsgatan 6
Box 16390, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel

Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, 611 58 20,
Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics

Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel. 070-631 58 09

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

J. Walldén Mynthandel AB

Box 5381, 102 49 STOCKHOLM
Tel. 08-653 48 46, 070-607 65 34

Håkan Westerlund Mynthandel

Vasagatan 42
Box 490, 101 29 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

Besök vår hemsida: www.mynt.nu/smf/